

Kopeček, Martin; Gertruda Sekaninová-Čákrťová: Biografie osobnosti čs. veřejného života (diplomová práce, 2013, 136 stran)

Oponentský posudek

Martin Kopeček se ve své diplomové práci zaměřil na mimořádně zajímavé biografické téma. Život Gertrudy Sekaninové-Čákrťové je nejen poutavým příběhem plným dramatických zvratů, ale zároveň se v něm dá nalézt do jisté míry charakteristická životní dráha celé jedné generace československých intelektuálů.

Kopeček svoji studii pojímá jako svého druhu polemiku s (nepříliš reflektovanou) tezí Jiřího Pernese, který Gertrudu Sekaninovou-Čákrťovou (dále GSC) zařadil mezi fanatické komunistky a který její život vyložil jako příběh ženy posedlé touhou stoupat v mocenské hierarchii. Tento zřejmě převládající názor chce Kopeček vyvrátit na základě komplexního studia života GSC, tedy jejího rodinného zázemí, prostředí, vztahů a zkušeností. Je tak zřejmé, že nemá jít o čistě popisnou a na samotnou hlavní protagonistku soustředěnou biografii, ale o sociálně historickou studii. Přinejmenším, co se ambice práce týče.

Autor postupuje chronologicky; hlavní linku vyprávění pochopitelně tvoří líčení osudů, rozhodnutí a proměňujících se názorů výjimečné ženy, kterou si vybral za hlavní aktérku své studie. Daří se mu přitom velice dobře ukazovat souvislosti mezi jednotlivými etapami jejího života. Smrt jejího prvního manžela a dalších příbuzných, stejně jako její vlastní utrpení v nacistických koncentračních táborech, ve studii nejsou podány jen jako tragické události spadající do období války a nacistické okupace – autor i v dalších pasážích poukazuje na roli těchto zkušeností v souvislosti s postoji GSC k politice dějin nebo k zahraniční politice v padesátých a šedesátých letech. Stejně tak popis čistek padesátých let, které se GSC dotýkají jen nepřímo, není samoúčelný – jejich znalost je podstatná pro pochopení důrazu, který GSC kladla na konci šedesátých let na nutnost rehabilitací. V líčení zahraničněpolitických a dalších veřejných aktivit GSC je navzdory vnějškovým zlomům (zejména v roce 1957 a pak po roce 1968 v souvislosti s vyloučením ze strany a přechodem do disentu) možné sledovat celou řadu kontinuit. V tomto ohledu je studie velice

přesvědčivá – ukazuje, že život, který je zdánlivě plný rozporů, může být (a v případě GSČ zřejmě byl) utvářen výraznou a poměrně stabilní vnitřní motivací a že se v něm dá dohledat kontinuita.

Krom tohoto biografického jádra práce se autor zároveň dotýká celé řady obecnějších politických a společenských témat českých a československých prvorepublikových, válečných a poválečných dějin. Některé významné souvislosti, které s ohledem na angažmá hlavní protagonistky přímo vybízejí k bližší analýze a interpretaci, autor však pomíjí nebo je spíše zmiňuje, než kriticky zkoumá. Uvedu k tomu několik příkladů:

Jedním z klíčových témat prolínajících se životem a činností GSČ je souvislost mezi rolí paměti na nacistickou rasovou a politickou perzekuci a legitimitou socialistické diktatury. Jinými slovy, útlak před rokem 1945 hrál významnou roli v procesu konstituování diktatury KSČ. Pozoruhodná je v této souvislosti následná proměna tohoto aspektu ideologie československých komunistů v období procesu se Slánským. S tím souvisí i otázka poměru nacionalismu a internacionalismu v ideologii a praktické politice KSČ.

Jinou obecnější otázkou je problematika konkurujících si identit a loajalit (u GSČ velmi zřetelně v prvních poválečných letech například loajalita vůči ideálům ženského hnutí napříč politickými proudy, obnášející například spolupráci s Miladou Horákovou, versus loajalita vůči KSČ bez ohledu na genderové hierarchie).

Další téma, které je popsáno na jednotlivých případech, ale není nijak analyzováno ani interpretováno, je otázka sovětizace a s ní související stranické očisty, resp. politických procesů s členy strany. Otázka, kdo byl hybatelem těchto procesů (např. na MZV, kde v podstatě nepůsobili sovětští poradci), zůstává bez povšimnutí.

Tam, kde si autor klade otázky po motivacích a způsobu myšlení hlavní protagonistky, vypomáhá si většinou citáty z pamětí či jiných osobních textů lidí s podobnou trajektorií jako GSČ. Je to jistě legitimní, ale přece jen mi zde schází vlastní autorova analýza příčin určitých jevů (jako například motivů podpory politiky KSČ v roce 1948 mezi levicovými intelektuály). Časté odvolání na Jiřího Hájka prostřednictvím pasáží z jeho pamětí je na místě v tom smyslu,

že se jedná o člověka s podobnou životní trajektorií – problém ale spočívá v tom, že autor bez kritického odstupeu přejímá Hájkův vlastní obraz a hodnocení, které Hájek formuluje ke konci života, s odstupem desítek let a v úplně jiném ideovém i politickém kontextu. Usuzovat na motivace GSČ ze sebestylizace jednoho z jejích souputníků je krajně problematické

Vzhledem k převážně popisnému způsobu psaní pak pasáže, kde se autor pokouší o analytictější přístup, působí neorganicky – jedná se spíše o exkurzy než o poznatky propojené s hlavním proudem textu. Charakteristická je v tomto ohledu diskurzivní analýza a analýza textu použitá v diplomové práci pro rozbor projevů GSČ v OSN v padesátých letech. Smysl těchto pasáží textu mi jako čtenáři není zcela zřejmý. Zdá se mi, že podstatnější otázka než jaké řečové figury jsou v projevech použity, totiž nakolik projevy byly skutečně individuálním projevem GSČ a nakolik přehlídkou formulací a argumentů převzatých od jiných stranických aktérů, se ve studii neřeší.

Je pochopitelné, že všechna tato témata nemohl autor na ploše diplomové práce podrobně analyzovat a interpretovat. Pokud by ale chtěl z (byť kvalitní) biografie učinit skutečně sociálně historickou studii, mohl vedle samotného životního příběhu jako klíčový sledovat alespoň jeden ze zmíněných aspektů. Například souvislost československé zahraniční politiky, jejíž významnou aktérkou GSČ byla téměř dvě desetiletí, a politiky dějin (kterou GSČ jako prominentní oběť fašismu rovněž spoluurčovala), se mi jeví jako zásadní téma, které lze právě v souvislosti s postoji GSČ skvěle analyzovat. Jde tu především o vztah k SRN – autor tuto problematiku zmiňuje v souvislosti se zahraničněpolitickým angažmá GSČ v šedesátých letech, ale vnímá ji spíše jako určitý rozpor v jejím myšlení, nikoli jako jednu ze základních překážek pro (vůči Západu otevřenější) československou (a po roce 1993 českou) zahraniční politiku po roce 1945.

Vedle těchto obecnějších úvah nad prací, které není nutné chápat jako výtku (jsou spíše možností, jak by se téma dalo dál rozvíjet) bych si přece jen dovolil upozornit na několik dílčích problémů. Začnu těmi nejméně podstatnými: obvykle nemám ve zvyku peskovat autory za pravopis, ale zde mi přece jen připadalo, že v absolventské práci by četnost gramatických chyb (zejména shoda podmětu s přísudkem autorovi moc nevychází), překlepů, opakování či naopak vynechávání slov měla být menší. V některých případech tyto formální

problémy komplikují porozumění textu (viz věty typu „Poslední skupinou zatčených pak byli sami někteří z lidí, která se podíleli na přípravě celé této operace“) a čtenář někdy neví, jestli si autor po sobě práci jen nepřečetl nebo má formulační potíže. O něco vážnější jsou nevhodná adjektiva (např. spojení „památná selekce“) nebo nereflektované používání některých dobových pojmů („stalinská revoluce“), které ve vědecké debatě nejsou nijak samozřejmě přijímány.

Vedle těchto záležitostí, které přičítám skutečnosti, že práce zřejmě byla dopisována ve spěchu, se jedná ale i o problémy závažnější. V první řadě se jde o vztah autora práce k jejímu předmětu. Oceňuji zápal a zdá se mi, že určitá míra obdivu k osobnosti, o níž člověk píše, patří k věci. Přesto by se každý autor měl zároveň snažit o kritický odstup. Martin Kopeček toto v některých pasážích své práce úplně nezvládl a došlo tak k idealizaci a heroizaci, která kritickému poznání neprospívá. Formulace typu „Ačkoliv nemáme k dispozici žádné osobní deníky či i jen pozdější vzpomínky k tomuto tématu, jsme toho názoru, že i zde byla upřímná (jako ve všem, co v životě dělala)“ působí spíše fanouškovsky nebo dokonce až naivně, což je škoda. Přinejmenším k úvaze bych dal používání samotného křestního jména Gertruda nebo dokonce hovorového Truda. Víím, že je to praktické řešení, zároveň se tak ale vytváří dojem zvláštní familiérnosti. Krom toho bývá v českém prostředí časté označování veřejně činných žen křestními jmény genderově nekorektní. Nechtě se autor sám sebe zeptá, zda by v případě, že by psal práci o R. Slánském, označoval hlavního protagonistu systematicky „Rudolf“ či „Ruda“.

Jako ne zcela zvládnutou vnímám práci s některými prameny, zejména egodokumenty. Přinejmenším v úvodu by měla být problematika těchto pramenů, především pamětí, které jsou psány s velkým odstupem a zpravidla za účelem konstrukce příznivého obrazu jejich autora, kriticky pojednána.

S výše zmíněnou absencí obecnějších interpretací a nepropojenosti analytických pasáží s celkem práce souvisí skutečnost, že autor jen minimálně čerpal ze zahraniční odborné literatury. Témata jako fašismus a holokaust, nacionalismus a internacionalismus v komunistické tradici, komunistický odboj nebo stalinismus si to přitom vyloženě žádají. Jako ještě podstatnější problém se mi jeví skutečnost, že autor často místo interpretace (tedy

argumenty a prameny podloženého tvrzení) sahá k intuici. Obecnější interpretace se vyskytuje spíše jen v náznacích, což kontrastuje s příliš generalizujícími formulacemi v dílčích věcech nebo u aspektů, které nejsou přímo předmětem výzkumu (viz například tvrzení, že „mladá generace předválečných komunistů byla ve svém politickém charakteru idealistická a upřímně zapálená pro ideály socialismu a komunismu“).

Navzdory těmto kritickým připomínkám se jedná o práci, která se nejen dobře čte, ale která je významným přínosem k poznání českého 20. století. Oceňuji především skvělou volbu tématu, tedy osobnosti, která jako aktivní protagonistka prochází několika klíčovými dramaty moderních českých dějin a na níž se dá zkoumat myšlenkový svět doby, kontinuity, diskontinuity i střetávání různých loajalit a vrstev identity. Práce mi připadá poctivá, autor rekonstruuje životní příběh GŠČ s potřebným kontextem, na základě velké šíře pramenů. Nejde ale jen o míru odvedené práce. Autor totiž svojí studií polemizuje s převládajícím diskurzem a poukazuje na autentické motivy komunistické politiky, dokonce i v padesátých letech, což svědčí o jisté odvaze a zároveň dává práci smysl jakožto součásti dialogu o minulosti. Jedná se o plastické vylíčení dynamiky jednoho angažovaného života, jehož zvraty a překvapivé zákruty skrývají hlubší kontinuity. Autor se snaží spíše rozumět než soudit, což je dobrý předpoklad pro vědecké poznání minulé skutečnosti.

Michal Kopeček předložil každopádně kvalitní práci. Vzhledem k jejím přednostem, ale i ke všem uvedeným kritickým námitkám bych ji navrhol hodnotit jako velmi dobrou.

17. srpna 2013

Matěj Spurný